



הלכות חלה

שיעור

חלת חוץ לארץ אוכל והולך
פרטי הדין בענין מוקף וצירוף סל

תוכן הענינים

חלת חוץ לארץ אוכל והולך

1	הסוגיא
1	גמרא בכורות דף כז. וביצה דף ט.
1	מוקף בחלת חוץ לארץ בעיסה אחת.
1	הראשונים
1	תוס' בכורות כז. ד"ה אוכל והולך, ור"ת מובא בר"ן ביצה ד: ד"ה חלת חוצה לארץ.
2	רא"ש ביצה פרק א סימן יג.
2	הפוסקים
2	שולחן ערוך יורה דעה סימן שכ"ג סעיף א'.
2	המגן אברהם.
3	דין אוכל והולך בחלת חוץ לארץ, אם הוא לכתחלה או לא.
4	דין אוכל והולך הוא דוקא בעיסה אחת.
5	מה נחשב לעיסה אחת ומה נחשב לשני עיסות.
5	הראשונים
6	הראיה מתוס' ביצה ומרדכי פסחים.
7	הפוסקים
7	רמ"א יו"ד שכ"ג.
7	פירוש דברי הב"י על דברי המרדכי.
7	הב"י.
8	הדרכי משה והב"ח.
8	הפרי חדש.
8	הבית מאיר.
9	המקור חיים.
10	החק יעקב.
10	תירוץ הקושיא על הב"י אם מהני צירוף למה לי עצות אחרות.
11	תירוץ הפרי חדש.
11	תירוץ הבית מאיר.
11	המקור חיים חולק מחמת קושיא זה.
11	מהלך המגן אלף.
12	מהלך שנית בתוס' ומרדכי.
13	אורח חיים סימן תנ"ז סעיף א'.

חלת חוץ לארץ אוכל והולך לענין מוקף וצירוף סל

הסוגיא

גמרא בכורות דף כז. וביצה דף ט.

בכורות כז. ואמר שמואל, תרומת חוצה לארץ, אוכל והולך ואח"כ מפריש. ביצה ט. דאמר שמואל, חלת חוצה לארץ, אוכל והולך ואחר כך מפריש.

נכלל בדינו של שמואל, שמתיר לאכול תבואה הטבולה לתרומה ועיסה הטבולה לחלה קודם הפרשתם, שתי קולות. חדא שהקילו חכמים לאכול טבל דרבנן, ולומר שבמה שלבסוף היפרש הוברר שמה שאכל כבר נתקן, שההפרשה הולכת גם על מה שכבר נאכל. ושנית היקלו שאין צריך להפריש מן המוקף בחלת חוץ לארץ. שכיון שכנ"ל ההפרשה שעושה לבסוף נחשב להפרשה אף על מה שנאכל, הרי לא מפריש מן המוקף למה שנאכל. קולא שנית זו פירשוהו הראשונים, כאשר יבואר, וקולא הראשונה מובנת מעליה, ועליה בנוי דברי הראשונים לגבי קולא שנית שאין צריך מוקף. אלא שיש קצת שינוי בדברי הראשונים לגבי הקולא שאין צריך מוקף, אי אין צריך מוקף כלל או רק היכא שאי אפשר. וגם חילקו כמעט כל הראשונים ששני קולות אלו נאמרו רק לגבי עיסה אחת שנילושה ביחד, אבל לגבי שני עיסות לא. אבל יבואר לקמן בע"ה שיש כמה ענינים שנחלקו בהם הפוסקים אי נחשבים כעיסה אחת או כשני עיסות.

מוקף בחלת חוץ לארץ בעיסה אחת

הראשונים

תוס' בכורות כז. ד"ה אוכל והולך, ור"ת מובא בר"ן ביצה ד: ד"ה חלת חוצה לארץ

תוס' אוכל והולך ואח"כ מפריש. משמע דלא בעי מוקף. מיהו הייתי יכול לפרש שבאחרונה לאחר שיפריש התרומה ישאר מכריו שיתקיים בו מוקף. אבל בקונטרס פ"י דאוכל והולך וישייר כדי תרומה ויפרישנה באחרונה.

ר"ן וכתב ר"ת ז"ל, דמהא שמעינן, שאין צריך להפריש מן המוקף, בחלת חוצה לארץ. אבל יש מי שאומר שצריך להניח לבסוף יותר משיעור חלה, כדי שיפריש מן המוקף.

לכאורה כוונת התוס' דאף שבודאי דין דשמואל מוכיח כנ"ל שלא בעי מוקף בדין חלת חוץ לארץ, שהרי ההפרשה נחשבת להפרשה אף לגבי מה שנאכל, ולגבי מה שנאכל בודאי לא הוי מן המוקף. מכל מקום מצדדים התוס' שעדיין יש לומר שלא לגמרי היקלו החכמים בזה, אלא רק במה שהוכרחו לומר שאין צריך מוקף, כדי לומר קולתם, רק בזה היקלו שאין צריך מוקף. אבל לעולם אימא לך שרצו החכמים שיהיה קיום מה, של מצות הפרשה מן המוקף, ולעולם צריך להפריש מן המוקף במה שלא אכל. ומסיקים התוס' שלפי פירוש רש"י רואים שלא סבר הכי, שרש"י פירש שמותר לאכול עד הכדי תרומה וחלה עצמה ושוב לקרותה תרומה וחלה. אם כן לפי רש"י על כל פנים מוכח שלא היצרכו החכמים שום דין של מוקף בחלת חוצה לארץ.

ולומר שאף שלא היצרכו החכמים שיהיה שום מוקף, שהתירו לו לאכול עד הכדי חלה, אבל עדיין היכא שבא להפריש קודם שאכל הכל, לכתחלה עדיין יש לומר שיש חיוב להפריש מן המוקף, רואים שלא סברו התוס' לומר סברא כזאת. ונראה שסברו שזה דוחק לומר דין שאף שאין בו חיוב אבל עדיין היכא שיכול לקיים יקיים. על כל פנים לפי ההרבה ראשונים שחולקים על רש"י, וכמו שבאמת כתבו התוס' עצמם בביצה דף ט. ד"ה גלגל עיסה, וסוברים שצריך לשייר יותר מן הכדי חלה, מן הדין של שייריה

נכרים, נשאר צד זו של התוס'. שאיכא למימר שהיצרכו החכמים שיהיה קיום של מן המוקף בחלת חוץ לארץ, לגבי מה שנשאר שצריך להפריש ממנו מן המוקף.

ור"ת שבר"ן והיש מי שאומר, נראים שמחולקים בשאלה זו, אלא שמשמעות היש מי שאומר שהוא מצריך להשאיר יותר מכדי חלה, משום דין זה של מוקף ולא משום שייריה ניכרים, וכמו שכנ"ל התוס' דביצה כתבו.

רא"ש ביצה פרק א סימן יג

אמר שמואל חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש פרש"י אוכל כל הפת ומשייר בה כדי חלה ומפרישה באחרונה. ולא נהירא דא"כ הוה ליה למימר ומשייר כדי חלה. אלא משמע צריך לשייר יותר מכדי חלה כדי להפריש עליו חלה משום דבעינן ראשית ששיריה ניכרים. כדתנן פ"ק דחלה (משנה ט) האומר כל גורני תרומה כל עיסתי חלה לא אמר כלום עד ששייר מקצת ומיהו מוקף ודאי לא בעינן מדשריא אוכל והולך ואח"כ מפריש.

אם כן מוכח מהרא"ש שלא סבירא ליה כהצד של התוס' שצריך על כל פנים קיום קצת על מה שנשאר. שהרא"ש חולק על רש"י וסובר שצריך לשייר יותר מההפרשת חלה עצמה, ועדיין מסיק שלא צריך מן המוקף, ומן הראיה שאי אפשר לקיים מן המוקף ממה שכבר אכל.

הפוסקים

שולחן ערוך יורה דעה סימן שכ"ג סעיף א'

שולחן ערוך ואם רצה לאכול תחלה, ואחר כך יפריש החלה, בח"ל מותר, מפני שאין עיקרה אלא מדבריהם. הגה ולריך לשייר מעט יותר משיעור חלה שםפריש, כדי שיהא שיריים כשעה שםפריש ודוקא לעיסה שנתחייב עם חלה זו יכול לפטור שלא מן המוקף, אבל עיסה שנילושה בפני עצמה, אין מפרישין חלה מעיסה אחרת שלא מן המוקף (ב"י בשם סמ"ק וכל בו): אבל חלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש.

מלשון של הרמ"א משמע שפוסק כהרא"ש שאין צריך מוקף בכלל לחלת חוצה לארץ, שעל מה שפוסק שצריך לשייר מעט יותר מהכדי חלה, מדין שיריים ניכרים, שוב כותב שלעיסה אחת יכול לפטור שלא מן המוקף. ואילו סבר כהתוס' שקצת מוקף בעינן, הוה ליה לומר ודוקא לעיסה שנתחייב עם חלה זו, יכול לפטור אף מה שאכל. שרק בזה מועיל אף שהוא שלא מן המוקף, אבל לומר שיכול לפטור שלא מן המוקף לפי תוס' אינו מדויק.

המגן אברהם

הרא"ש בפסחים פרק ג' סימן ו, קאי על העושה עיסה בטומאה ביום טוב של פסח, ופוסק שאין להפריש חלה עד אחר אפיה, ומביא שיש אומרים כשבא להפריש חלה אחר האפיה צריך לצרף הכדי חלה עם השאר בסל, ושוב מביא שהריב"א חולק על זה. ז"ל, אבל אם מתחלה היה בו שיעור חלה, אין צריך צירוף סל אלא הקפה בעלמא, כדי לתרום מן המוקף, עכ"ל. וקצת קשה שחלת חוץ לארץ אין צריך להפריש מן המוקף, אם כן אף מוקף לא ליבעי. ואפשר לתרץ בפשיטות שהרא"ש על חלת ארץ ישראל דיבר שקאי על המשנה שם. אולם קשה שגם הטור או"ח סימן תנ"ז כתב כעין דברי הרא"ש, ועל הטור קשה לומר שדיבר על חלת ארץ ישראל. וכן הקשה הט"ז שם, והט"ז כתב לתרץ עם חידוש גדול עיי"ש.

ולעניינינו, המ"א מתרץ את לשון הרא"ש, ז"ל, ונ"ל לחלק דעכ"פ החלה עם מה שמפריש ממנה בעי' מן המוקף, עכ"ל. ולכאורה כוונתו שזה שהרא"ש מצריך מוקף הכוונה רק על מה שנשאר כשעושה ההפרשה, שם צריך מן המוקף. אם כן תירץ שסבר הרא"ש כהתוס' בכורות, שבעי מן המוקף במה שנשאר וכן"ל. וקשה משמעות הרא"ש בביצה ודברי הרמ"א ביו"ד הנ"ל לפירוש זה. אמנם הב"ח שם והחק יעקב ס"ק ו' מתרצים שכוונת הרא"ש והטור הוא אם עשה שני עיסות ששם אף בחלת חוץ לארץ צריך מן המוקף, וכמו שיתבאר בסמוך, ומביא שכן הוא משמעות קיצור פיסקי הרא"ש. וכן המשנה ברורה בשער הציון ס"ק ט"ז נראה שמדחה דברי המ"א. ז"ל, ועיין במגן אברהם בפירוש דברי הרא"ש, והחק יעקב חולק עליו בסעיף קטן ו, עכ"ל. ועיין שם איך שפירש דברי הרמ"א, לפי הגר"א ולפי החק יעקב, ויתבאר עוד כוונתו שמדחה דברי המ"א על פי זה שחולק עליו החק יעקב.

דין אוכל והולך בחלת חוץ לארץ, אם הוא לכתחלה או לא

כן"ל לשון שמואל בבכורות וביצה, הוא אוכל והולך, שהוא לשון היתר לכתחלה. וכן הוא לשון הטור ביו"ד סימן שכ"ב, ז"ל, כל חלה שהיא מדרבנן וכו', ואינה טובלת, שמותר לאכול מהפת, ולהפרישה אח"כ, עכ"ל. וכן לשון השולחן ערוך שם, מובא לעיל, משמעותו שהוא דין לכתחלה. אלא שכנ"ל נתקשו האחרונים שאי הכי למה כתב הטור באו"ח סימן תנ"ז, שאם שכח להפריש, יפריש אח"כ, שז"ל הטור שם, ואם ידוע שהיה בעיסה שיעור חלה, ושכח להפריש חלה עד לאחר אפייה, אפילו צירוף סל א"צ. אלא יקרב כל הככרות יחד, ויטול מאחד על כולם. אפילו אם שכח ואכל קצת, יפריש על המותר, דחלת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש, עכ"ל.

והב"ח שם כתב לתרץ שיטת הטור, שבאמת סובר שדין זה הוא רק בדיעבד, ועלה לו כך מסתירה בדברי הרא"ש. שבפרק אלו עוברים, כתב שצריך מוקף, ובביצה כתב שלא צריך מוקף בחלת חוצה לארץ, ולכן הטור הבין שלכתחלה סבר הרא"ש שבעי מוקף, ורק בדיעבד לא. ולהכי לכתחלה אין לאכול קודם הפרשה שלא יהיה מן המוקף על מה שאכל, אבל בדיעבד שכבר אכל, יכול להפריש שבדיעבד לא צריך מוקף. אבל הב"ח אף שסבר שהכי למד הטור, חלק על הבנתו, שאין לדחוק לשון שמואל, ויישב הסתירה שברא"ש אחרת. ובאמת שמהלך זה קשה לומר אף בטור, שאם כן הטור סותר עצמו למה שכתב ביו"ד, וכן אין עולה יפה לשון הרא"ש בביצה, עיי"ש.

הט"ז שם ס"ק ג', לתרץ קושיא זו חידש חידוש גדול, שבודאי הדין הוא דין לכתחלה, והיינו שאם מתחילה קודם שאוכל יש לו דעת להפריש אח"כ, חשבו רבנן כאילו כבר הפריש במחשבה זו, ואח"כ כשמפריש הוברר שהוא החלה שהיה בדעתו להפריש. אבל אם לא היה לו דעת להפריש אחר כך, אלא אכל סתם כי שכח, היה הוה אמינא שכשזכר ורוצה להפריש שוב אין לו שיעור חלה, וצריך לצרף עוד כדי שיעור לעיסה. ולזה קמ"ל הטור שאין צריך בחלת חוצה לארץ, אלא יכול להפריש אחר שזכר. אם כן משמעות הט"ז שבאמת אסור לאכול קודם שיהיה לו דעת להפריש אח"כ, אבל בדיעבד אף בכי האי גוונא מהני להפריש. אם כן יוצא לדבריו שיש שני דינים בהיתר זה של אוכל והולך, וזה קצת תימה. ועוד תימה שמסיק שבכי האי גוונא, ששכח ואכל הטבל, בחלת ארץ ישראל צריך להוסיף כדי שיעור, קודם שיפריש. וכבר כתב עליו הפרי מגדים, שלא ידע מינה ליה הא, שבפשטות מאחר שנתחייב העיסה, יכול להפריש חלה ממנו, אף שאין כל השיעור לפניו. ולפי זה נפל כל התירוץ, שאין חידוש במה שהטור אומר שאם שכח יכול להפריש אח"כ בחלת חוצה לארץ, שאף בלא הדין של אוכל והולך יכול לעשות זאת.

ובאמת הדרכי משה כבר הקשה קושיא זו, ותירץ, שהכוונה ששכח להפריש כשהוא עיסה, אלא אפה את העיסה קודם. ובכך היא גוונא מותר לכתחלה לאכול הלחם בחוצה לארץ קודם שיפריש. וכנ"ל המשנה ברורה לא הביא דברי שאר האחרונים בזה כדרכו, אלא רק הביא פירוש הדרכי משה. ונראה שהוא משום שלדבריו אין צריך לכל הדחוקים והחידושים של האחרונים, אלא הכל עלה כהוגן. ולפי זה יוצא שדין אוכל והולך הוא דין לכתחלה תמיד, שהחכמים התירו בחלת חוצה לארץ לאכול לכתחלה קודם שיפריש. ורק שיש דין אחר שהמצוה לכתחלה להפריש מן העיסה, ולכן אף שמותר לכתחלה לאכול העיסה קודם שיפריש, אבל לכתחלה אין לאפות העיסה קודם שיפריש. וממילא הדין ההוא, עושה הדין של אוכל והולך דין בדעיבד, קודם אפית העיסה. אבל אם שכח לפריש מן העיסה ואפה העיסה ללחם, שוב יכול לאכול לכתחלה, בחלת חוץ לארץ. אלא שעדיין צריך לדחוק קצת המשמעות הפשוטה של דברי השולחן ערוך ביו"ד. שכנ"ל פסק שם, ואם רצה לאכול תחלה, ואחר כך יפריש תחלה, בח"ל מותר, ע"כ. שבפשוט המשמעות שכך הוא דין הרגיל, שאם רצה לעשות זאת מותר. ובאמת מצד אחר אף אם רצה לאכול תחלה אינו יכול, שאין העיסה ראויה לאכילה, ולאפותו קודם ההפרשה אין לעשות זאת, וממילא שנפל ההיתר בבירה. והיה צריך לומר כלשון הטור, שאם כבר אפה העיסה ורצה לאכול תחלה ואחר כך יפריש תחלה בח"ל מותר.

על כל פנים יוצא ששיטת כמעט כל הפוסקים אוכל והולך הוא דין לכתחלה. כך סבר הב"ח עצמו, והט"ז (אלא שהוא סבר שלכתחלה צריך לכיוון שיפריש אח"כ), והדרכי משה, והמשנה ברורה. אבל למעשה רק מותר אם כבר שכח להפריש קודם שאפה העיסה.

דין אוכל והולך הוא דוקא בעיסה אחת

הרבה ראשונים כותבים כדבר פשוט שיש לחלק בדין היתר חלת חוץ לארץ אוכל והולך, בין עיסה אחת ובין שני עיסות. דהיינו אם היה שני עיסות כשיעור חלה, וכל אחת נתחייב בפני עצמה, אין להתיר מחמת היתר, חלת חוץ לארץ אוכל והולך, לאכול כמעט כל שני העיסות, ולשייר רק מקצת מאחד העיסות. אלא ההיתר רק מתיר לאכול כל עיסה בפני עצמו, ולהשאיר ממנה קצת ולהפריש. ואביא מקצת לשונם בזה שיש בלשונם קצת שינויים.

כך כתבו התוס' בביצה דף ט. סוף ד"ה גלגל עיסה, ונדה דף ז. ד"ה ומקפת. ז"ל בביצה, והיכא דשכח ולא הפריש מן הפת מעי"ט, קי"ל דחלת חו"ל אוכל והולך, ואח"כ מפריש, וכו'. והיכא דאפה עריבה מלאה עיסה מערב י"ט, ושכח ולא הפריש חלה מערב י"ט, ישייר פת אחת בשביל כולם עד למחר, מפני שגבולן כאחד. אבל במצות בערב הפסח, אם שכח ולא הפריש, צריך לשייר מכל אחת ואחת, מפני שגבולן כל אחת ואחת בפני עצמה, עכ"ל. וז"ל בנדה, ואף על גב דאמרינן בפ"ק דביצה (דף ט.), ובבכורות בפרק עד כמה (דף כז.) אמרינן, תרומת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש, אף על גב דאין מוקף למה שאכל כבר, היינו בעיסה שנילושה יחד והיתה כבר מחוברת, הקילו בתרומת חוצה לארץ, עכ"ל. וכזה מביא גם המרדכי פסחים ס' תקצ"ז, והגהות מיימוני והכל בו, (מובאים בב"י או"ח תנ"ז ותק"ו, ובדרכי משה יו"ד שכ"ג ס"ק ב')

וכן כתב הסמ"ג עשין קמ"א, ז"ל, אמנם כתב מורי רבינו יהודה בשם הרב רבי אלחנן, דהא דאמרינן אוכל והולך ואחר כך מפריש, זהו כשנתחייבה כל העיסה ביחד, כשנילושה ביחד. אבל במצות שלנו, שכל אחת נתחייבה בחלה לבדה, סברא הוא, שלא יועיל בלא הקפה לפטור את כולם, עכ"ל.

וכן רצה הב"ח להוכיח שסבר הכי הרא"ש. שכנ"ל הרא"ש בפסקיו בביצה המובא לעיל, מוכיח שלא בעי מוקף לחלת חוצה לארץ. ואילו בפסקיו בפסחים פרק ג' סימן ו, קאי במחלוקת רי"ף רש"י עם

הריב"א. שהרי"ף ורש"י סוברים שלהפריש מן המוקף בעי צירוף סל, והריב"א סבר שאין צריך צירוף סל רק לצרף העיסות לשיעור, אבל לא למוקף. ובשיטת הריב"א כתב הרא"ש ז"ל, אם מתחלה היה בו שיעור חלה אין צריך צירוף סל אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף, עכ"ל. וקשיא למה כתב שיש חיוב הקפה כלל, אף בלי צירוף סל, הרי בחלת חוץ לארץ לא בעי מוקף. ופירש הב"ח או"ח סימן תנ"ז ס"ק ד', שכוונת הרא"ש בפסחים הוא היכא שהיה עושה יותר מעיסה אחת, ורוצה להפריש מחד על השני, אז צריך להפריש מן המוקף, אבל לא בעי צירוף סל למוקף. וכן פירש שם החק יעקב ס"ק ו', והחזיק דבריו ממה שכך הוא משמעות הקיצור פיסקי הרא"ש. וכן פירש הט"ז שם ס"ק ה', אבל בפירוש השני פירש שכוונת הרא"ש בפסחים קאי על חלת ארץ ישראל, שבא לפרש שיטת ר"א במשנה של כיצד מפרישים חלה בטומאה בפסח, אבל אין הכי נמי בחוץ לארץ לא היה מצריך מוקף כלל.

אמנם הבית מאיר או"ח תנ"ז, רצה להוכיח שהרא"ש בפסקיו ביצה פרק א' סימן יג', חולק וסובר שדין זה אמור אף בשני עיסות. ז"ל הרא"ש שם, ומה שנהגו בפסח להניח כל המצות בכלי אחד בשעת הפרשת חלה, לאו משום דבעינן מוקף. אלא משום, דנהגו למיפא קפיזא קפיזא, בפסח משום חימוץ. ואם היה מפריש חלה קודם שצרפם בכלי, לא מיפטרי בהכי, ואם יבאו אח"כ לידי צירוף נתחייב בחלה, ואוכל טבל, עכ"ל. ודייק הבית מאיר שמשמעותו שהיה הוה אמינא לרא"ש שהטעם שנותנים בפסח הכל בסל הוא משום שיפריש מן המוקף, אבל מדחה שהוכיח לפני זה שחלת חוץ לארץ לא בעי מוקף, וכנ"ל מדאפשר להפריש על מה שכבר נאכל. ואי סבר הרא"ש ככל הני ראשונים שהיתר אוכל והולך רק מתיר לאותו עיסה שנתחייב בפני עצמו, אבל לא לחברתה, אם כן בעי מוקף מחד עיסה לחברתה על כל פנים, ושפיר אפשר לפרש המנהג שנותנים בכלי אחד כדי להפריש מן המוקף. אלא מוכח שסבר הרא"ש שאף בשני עיסות שייך ההיתר של אוכל והולך, ואם כן לא בעי מוקף כלל בחלת חוץ לארץ, וממילא אין שום דרך להסביר מנהג זה שהוא משום מוקף (ואף לשיטת רש"י שסבר שלמקוף בעי צירוף כלי, עיי"ש בבית מאיר). אבל אף הבית מאיר שוב כתב שם שהרא"ש בתשובה חזר בו, ופסק ככל הני ראשונים שיש לחלק בין עיסה אחת לשני עיסות.

הסמ"ג כנ"ל כתב שהוא סברא לחלק בהכי, והסברא לכאורה פשוט שאם לא מחלקים הכי, אם כן אין לדבר סוף, ויוכל אדם להפריש בחוץ לארץ חלה פעם אחת בחייו, ויאמר שההפרשה הולך על כל העיסות שעשה.

וכבר מובא לעיל לשון הרמ"א ביו"ד סימן שכ"ג שפוסק ככל הני ראשונים שיש לחלק בהכי, ז"ל, ודוקא לעיסה שנתחייב עס חלה זו יכול לפטור שלא מן המוקף, אבל עיסה שנילושה לפני ענמה, אין מפריקין חלה מעיסה אחרת שלא מן המוקף, עכ"ל. וכן דייקו הנושא כלים בלשון המחבר באו"ח סימן תנ"ז, שקאי שם שצריך להיזהר שלא להרבות בשיעור עיסה בפסח שלא יבא לידי חימוץ. ז"ל, ואם אי אפשר להפריש חלה בעודה עיסה מפני המהירות, יפרישנה אחר אפייה מיד, שיתן כל המצות בסל והסל מצרפם לחלה, עכ"ל. ופירשו הנושא כלים שם שלהכי מצריך להפריש מיד, ולא סגי שיפריש לאחר אכילה מן הנשאר, מפני שמדובר שעשה כמה עיסות, ולכן צריך מן המוקף, ואי אפשר לאכול עיסה שלימה ולהפריש מן האחרת.

מה נחשב לעיסה אחת ומה נחשב לשני עיסות

הראשונים

אחר שנתברר לעיל שדין, אוכל והולך בחלת חוץ לארץ, רק נאמר בעיסה אחת, ולא בשני עיסות, יש לברר מה נחשב לעיסה אחת ומה נחשב לשני עיסות. ובודאי אם נילוש העיסה ביחד הוי עיסה אחת,

וכלשון הראשונים המובאים לעיל. אבל השאלה אם נילוש בפני עצמם אבל חזרו ונצטרפו, על ידי נשיכה או על ידי צירוף סל, אי שוב נחשב לעיסה אחת. ועוד יש לשאול אם יש חילוק בין שני עיסות שנילושו בפני עצמם, כל אחד פחות מכשיעור ושוב נצטרפו בכלי, שנמצא שחיוב חלה על עיסות אלו הנפרדים בא על ידי הצטרפם לעיסה אחת בכלי, ובין שני עיסות כל אחת כשיעור חלה, ששוב נצטרפו בכלי. אולי נאמר שלפחות כשבא חיוב חלה על ידי הצטרפות העיסות לשיעור, שפיר נחשב לעיסה אחת, אף לגבי הדין של אוכל והולך. או אפשר, שאף אם עשה שני עיסות כל אחת כשיעור חלה, ושוב נצטרפו בכלי או על ידי נשיכה, שמא אף בכי האי גוונא נחשב לעיסה אחת.

לשונות התוס' המובאים לעיל הם: בביצה נקטו הלשון, שגבולן כאחד, וכו', מפני שגיבולן כל אחת ואחת בפני עצמה, וכלשון זה נקטו גם בנדה, בעיסה שנילושה יחד והיתה כבר מחוברת. מלשונות אלו משמע שדוקא עיסה שנילושה ביחד מתחלה נחשב לעיסה אחת, ומותר לאכול קודם הפרשה, אבל אם נילוש בפני עצמו לא. ופרט מהלשון בתוס' נדה, והיתה כבר מחוברת. אבל מלשון הסמ"ג איכא קצת דיוקים המתנגדים, שזה מקצת לשונו שוב, כשנתחייבה כל העיסה ביחד, כשנילושה ביחד, (אז נאמר אוכל והולך). וכו', שכל אחת נתחייבה בחלה לבדה (אז לא נאמר אוכל והולך), עכ"ל. אם כן התחיל בלשון נתחייבה כל העיסה ביחד, וסיים בלשון נילוש ביחד, ושוב סיים בלשון נתחייב. אם כן היה נראה שמשמעות לשונו שהעיקר הוא אם נתחייב ביחד, ונילוש ביחד הוא רק דיבר בהווה שכך הוא הדרך הרגיל שנתחייב ביחד.

ואף לפי לשונות התוס' אפשר לדחוק ולומר שמאחר שנצטרף בכלי נחשב כאילו לשן ביחד. והוא על פי לשונו של הרשב"א בשו"ת סימן תס"א, בפירושו את הדין של צירוף כלי. שז"ל, וכו', אלא אם כן בא לה חיוב מצד אחר, כגון צירוף עיסה אחרת על יד תנור או סל, שהן מצרפן ונעשו כאלו ערסן שניהן יחד עכ"ל. אם כן פירש הדין של צירוף סל דהוי כאילו נילושים ביחד מתחילה, ועל פי זה אפשר לדחוק שאף התוס' יודו שדין אוכל והולך, שייך גם להיכא שנצטרפו בסל, שגם בזה הוי כאילו נילוש ביחד. וזה לפי פירוש הרשב"א בחיוב צירוף סל, אבל הרמב"ם (בכורים טו' ז') כתב לפרש צירוף סל, ז"ל, שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ מלמד שהוא מפריש מן האפוי, עכ"ל. ולכאורה משמעותו שמפרש שהפסוק מגלה שיש חיוב נוסף לחיוב שבא בשעת עיסה, שגם יכול לבא אחר אפיה. אם כן לשיטתו אין צירוף סל עושה כאילו נילוש ביחד, אלא אף שלא נילוש ביחד, בא להם חיוב אחר האפיה.

הראיה מתוס' ביצה ומרדכי פסחים

האחרונים דנו בשאלה זו על פי מה שיש לדקדק בדברי התוס' ביצה הנ"ל, והמרדכי פסחים תקצ"ז. התוס' אחר דבריהם המובאים לעיל, שיש חילוק בין יום טוב דעלמא ליום טוב דפסח, שביו"ט דעלמא שלש עיסה אחת גדולה אם שכח להפריש מערב יום טוב יכול לאכול גם החלות שעשה ולהשאיר רק קצת ליטול חלה, לבין יום טוב דפסח ששם עשה הרבה עיסות, ואם כן אי אפשר לאכול כל המצות ולהשאיר רק אחת. אחר זה כותבים תקנה מה יעשה ז"ל, במצות בערב הפסח, אם שכח ולא הפריש, צריך לשייר מכל אחת ואחת, מפני שגיבולן כל אחת ואחת בפני עצמה. ולמחר יניח כל החתיכות בסל אחד, ומצרפן לחלה, ויפריש מן כולם אחת. ומיהו אם ירצה לעשות דבר קל, יעשה מצה אחת ויאפה אותה, ויצרפם ויפריש [מאחת על] כל האחרות אגב אותה, מפני שחיובה בא עכשיו, עכ"ל. והמרדכי רק כתב העצה השניה, ז"ל, אם שכח ולא הפריש מערב יום טוב, אין לסמוך על שיורי המצה, להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש, כדין תרומה. (*ואם) [*דאם] היתה כל העיסה נילושה ביחד, אז היה מותר, דלא בעינן מוקף. אך מצות הנילוש כל אחת לבדה, אין להם דין זה. וכתב ה"ר שמואל מפלייז"א, דצריך לאפות מצה אחת, ובשעת הפרשה יפריש מאחת על כולן, ותפטור את האחרות בצירוף, עכ"ל.

בפשטות התוס' והמרדכי מדברים היכא שעשה כמה עיסות ערב פסח והיה בכל אחד כשיעור, או שמדברים שעשה כמה עיסות שיש להסתפק שמא היה בכמה מהם כשיעור. שאם דיברו דוקא בשעשה כמה עיסות פחות מכשיעור, אז לא היה חיוב חלה מעולם על עיסות אלו, ואין צריך לעשות שום תקנה, רק היה להם להזהיר שלא יצטרפו העיסות ביום טוב. ואף אם יצטרפו ביום טוב, הרבה סוברים שמותר להפריש חלה בכי האי גוונא ביום טוב, כיון שחיובם רק בא ביום טוב. וכן כתב הדרכי משה או"ח תנ"ז ס"ק ג' בהדיא, וכן מוכח שכך הבינם הב"ח. וכך פירשם גם הפרי חדש באו"ח שם, והמקור חיים שם ביאורים ס"ק א', והמגן אלף שם ס"ק ד', והבית מאיר שם, וכל הנ"ל הבינו שכך גם פירש הב"י בדברי התוס'.

אם כן לפי פירוש כל הני אחרונים, התוס' מדברים שכבר היה חיוב לחלה על כמה עיסות מלפני יום טוב, ושכח להפריש מערב יום טוב, וממילא אסור לו להפריש ביום טוב, וגם אי אפשר לו לאכול כולם ולהשאיר רק חתיכה קטנה, שכנ"ל דין חלת חוץ אוכל והולך, הוא רק על עיסה אחת. ולהכי כותבים התוס' שני עצות. חדא להשאיר מכל מצה ומצה, ולמחר לתנם בסל, ולהפריש מאחת על כולם. ואף שמדובר שבאו החתיכות מעיסות שכבר נתחייבו בחלה, ולמה צריך לתתם בכלי? אפשר לומר שהתוס' סברו, שכיון שלשני עיסות בעי מוקף, בעי צירוף סל להפריש מן המוקף, וכמו שיש ראשונים סוברים הכי, וכמו שהביא הנקודת הכסף ביו"ד סימן שכ"ו, וכן העלה שם גם כן להלכה. וכזה יתפרש גם דבריהם בעצה השניה, שכתבו שיעשה עיסה אחרת ביו"ט ויצרפם, דמשמעותו בסל, שכדי להפריש מן המוקף יש לצרף העיסה החדשה לעיסות האחרות בסל, ולהפריש מן החדש על כולם.

הפוסקים

רמ"א יו"ד שכ"ג

כבר מובא לשון רמ"א יו"ד שכ"ג, ז"ל שוב, ודוקא לעיסה שנתחייב עס חלה זו יכול לפטור סלח מן המוקף, אבל עיסה שנילושה בפני עצמה, אין מפרישין חלה מעיסה אחרת סלח מן המוקף (ב"י בשם סמ"ק וכל בו, עכ"ל). לשון זה הוא כלשון הסמ"ג, וכבר כתבנו שמשמעות הלשון שתלוי דין זה עם נתחייב אהדדי, ולא שתלוי עם גילוש דווקא אהדדי. ולשון רמ"א עוד יותר מדוקדק הכי שהשמיט הלשון של הסמ"ג שגילוש ביחד, ורק הביא לשונו של נתחייב ביחד. וכן הט"ז באו"ח תנ"ז ס"ק ב', כותב כדיוק זה, לחלק בין אם היה מתחילה פחות מכשיעור ונצטרף ביחד לכשיעור שנתחייב ביחד, לבין היכא שהיה מתחילה כל אחד כשיעור שאז כל אחד נתחייב בפני עצמו. הט"ז קאי על שיטת התוס' פסחים מו., ולומד כוונתם שלמוקף בעי נגיעה. ז"ל הט"ז, דאנן קי"ל לא בעי מן המוקף כמ"ש רמ"א ב"ד סי' שכ"ג, דעיסה שנתחייב עס חלה זו, יכול לפטור שלא מן המוקף, אבל עיסה שנילושה בפ"ע אין מפרישין חלה מעיסה אחרת שלא מן המוקף. מ"ה א"צ לנגיעה אהדדי בסל, אלא אם יש חיוב בכל א' לבד רק שרוצה להפריש מזה על זה דצריך מוקף, משא"כ באם אין בכל א' חיוב רק שחייב ע"י צירוף א"צ מוקף, עכ"ל. מבואר כנ"ל שבא לדייק מלשון הרמ"א ביו"ד שיש חילוק בין אם נתחייב ביחד, כמו שני עיסות פחות מכשיעור, ובין אם נתחייב בפני עצמו כמו שני עיסות כשיעור.

פירוש דברי הב"י על דברי המרדכי

הב"י

הב"י באו"ח סימן תנ"ז הביא דברי המרדכי, שכנ"ל רק מביא העצה השניה, ושוב כתב שכן כתבו גם התוס' בביצה הנ"ל. ומסיק וז"ל, ומשמע דהיינו כשלא נצטרפו בסל, עכ"ל. ובפשטות כוונת הב"י לומר שהמרדכי דיבר שלא נצטרף העיסות בסל, שאילו כבר נצטרפו בסל, היה נחשב הכל לעיסה אחת, והיה מותר לאכול כל העיסות על סמך שישאר קצת לבסוף. אלא על כרחך כוונת המרדכי כשלא נצטרף

בסל, ומשום הכי צריך להשאיר מכל עיסה בנפרד, וכדי שלא יצטרך לעשות זאת יש עצה לאפות עיסה חדשה ביום טוב. אם כן הב"י סבר כדבר פשוט שאף אם עשה שני עיסות כל אחד כשיעור, וממילא יש לכל אחד חיוב נפרד, ואם כן אין הדין של אוכל והולך אמור רק על כל אחד בנפרד. מכל מקום אם צירף שני העיסות ביחד בכלי, שוב נעשו כעיסה אחת ושוב יכול לאכול את שניהם על סמך שישאר מאחת מהם קצת.

אלא שאם כן יש תימה בדבריו, שלמה ייעץ לעשות עיסה חדשה היה לו לייעץ לצרף כל העיסות ביחד בסל ביום טוב, ושוב לא יצטרך לעשות עיסה חדשה. ועוד שמשמעות דבריו שגם אחר שעושה העיסה החדשה, צריך לצרפו בסל אם האחרות, וכמו שסיים דבריו, ותפטור את האחרות בצירוף, ע"כ, וכן הוא עוד יותר מפורש בתוס' בעצה הנ"ל שכתב מתחלה, יעשה מצה אחת ויאפה אותה, ויצרפם. ובסמוך יתבאר איך תירצו האחרונים קושיא זו.

הדרכי משה והב"ח

כפירוש הנ"ל הבין הדרכי משה שם ס"ק ג', בדברי הב"י שכתב לחלוק עליו ז"ל, ואין בדבריו הכרח, דיש לומר דאע"ג דנצטרף בסל, מכל מקום לא מהני מאחר שיש בכל מצה שיעור בפני עצמו, דבהכי מיירי במרדכי והתוספות, לכן לא מהני להקל, רק להחמיר, עכ"ל. וכדברים אלו כתב גם הב"ח שם סוף ס"ק ד' ז"ל, ולא ידעתי טעם למ"ש ב"י על דברי ה"ר שמואל, ומשמע דהיינו כשלא נצטרפו בסל, עכ"ל. דצירוף סל לא נאמר, אלא בשלא היה בו שיעור חלה, עכ"ל. אם כן משמעות דבריהם של הדרכי משה והב"ח בנידון דידן, שסוברים שיש לחלק בין אם היה בכל עיסה כשיעור או לא מהני צירוף סל, לעשותם לעיסה אחת בענין אוכל והולך, אבל אם היה כל אחת פחות מכשיעור שפיר מודים שנחשב לעיסה אחת אף לגבי אוכל והולך.

הפרי חדש

וכוזה הבינו הפרי חדש או"ח תנ"ז סעיף א', והמגן אלף שם ס"ק ד', שיטות אלו של הב"י והדרכי משה והב"ח. והפרי חדש והמגן אלף היסכמו להלכה להבית יוסף, דסברו ששפיר יהני צירוף סל לעשות הכל עיסה אחת לענין אוכל והולך, אף אם כל עיסה היתה כבר חייבת בחלה. אלא שיש מחלוקת בין הפרי חדש ומגן אלף אם מותר לצרפם ביו"ט או לא, הפרי חדש אוסר והמגן אלף מתיר, ויבואר מחלוקת זה בסמוך בע"ה. ובסוף דבריו המגן אלף כותב להביא ראיה שצירוף סל הוי כמו נשיכה, ומסיק ז"ל, וכיון דצירוף סל חשיב כנשיכה, פשיטא דשרי לשייר רק אחת, אם נצטרפו בסל, עכ"ל. ולקמן יתבאר שאף במה שפשיטא ליה שעל ידי נשיכה נחשב לעיסה אחת לענין דין אוכל והולך, לא כולי עלמא מודי ביה.

הבית מאיר

וכן הבית מאיר שם פירש דברי הב"י דרכי משה וב"ח כנ"ל, ופירוש הטעם לשיטת הדרכי משה והב"ח למה סברו שיש לחלק בין היכא שהיה שיעור להיכא שלא היה שיעור. ז"ל, אך עדיין צ"ע פסק הב"י ז"ל, דהא איתא שם במנחות (כד.) [ההקדמה לשאלה שהבית מאיר מביא הוא, דתנן בחגיגה כ: כלי מצרף מה שבתוכו לקדש, דהיינו שאם יש דברים נפרדים בכלי, כפירות ונגע טבול יום בפרי אחד, שאר הפירות שבכלי נטמאו שהכלי מצרף כל מה שבתוכו להחשיבו אחד, לענין הקדש. על פי זה לפני זה הגמ' במנחות שם אומרת שאם יש שני חצי עשרון של מנחה בכלי, ונגע טבול יום בחצי עשרון אחד, נטמא גם חצי עשרון האחר, ואפילו אין נוגעים חד בשני. על זה בא השאלה דלהלן, מה הדין אם הושיט עוד חצי עשרון בין שני חצי עשרון של מנחה, ואותה חצי עשרון אינה חלק של המנחה, ששיעורה רק עשרון אחד.], הושיט אחד לביניהן מהו, א"ל צריך לכלי, כלי מצרפו אין צריך לכלי אין כלי מצרפו. והרי דברים אלו נאמרים אפילו להצד דהצירוף דבר תורה [כי בהמשך הגמ' יש שאלה אם אומרים

צירוף סל לגבי קומץ מנחה, ורש"י פירש שהשאלה הוא אם צירוף סל הוא דאורייתא או דרבנן, לענין טומאה הנ"ל], וא"כ בשלמא כשאני כשעור דצריכים להכליל להתחייב בחלה הכלי מצרפן לעשותו כאילו ערסן יחד מתחילה. וכן לדעת התוס' נדה דף ז' דמסופקים אם למוקף צריך נמי צירוף כלי אפשר לומר נמי כיון דלמוקף צריך צירוף הכלי מצרפן לעשותו כאילו ערסן יחד מתחילה. משא"כ לדידן, דקי"ל דלמוקף אין צריך כלל צ"ס, והעיסות אלו כבר היה כל עיסה כשעור והמצות חייבים בחלה. ולצורך מוקף לא צרכינן כלל הצירוף, קרוב אלי לומר דזה בכלל דאין צריך לכלי הכלי אינו מצרפו, ולא נעשה כעירסן מתחילה, שיותר ע"פ זה להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש, עכ"ל.

היוצא מדבריו שהוא מסכים למה שהבינו הב"י ודרכי משה בפירוש התוס' שמדובר על עיסות שכבר היו כשיעור. וגם היה מסכים לפירוש הב"י בפירוש התוס' והמרדכי, שמדובר שלא צירפן בכלי, אם נאמר ששיטתם שצריך צירוף כלי לגבי מוקף, וכנ"ל שהכי מדויק בדבריהם. ורק חולק שלהלכה שאנו קיי"ל ביו"ד שכ"ה כשיטת הרא"ש, שלמוקף לא צריך צירוף כלי, אם כן הדר הוי בכלל מה שהגמ' מנחות אומרת, אין צריך לכלי אין הכלי מצרפו. ולכן להלכה מסכים לשיטת הדרכי משה שיש לחלק בענין שאלתנו, בין אם היה מתחילה שיעור חלה בשני העיסות, שאז אין צריך לכלי, לבין היכא שהיה פחות מכשיעור שאז צריך לצירוף הכלי. וכן הסיק שם הבית מאיר להלכה בפירוש בסוף דבריו. וכן בהגהות הפרי חדש הדגול מרבבה כותב לחלק כזה שרק היכא שכל אחד כשיעור יש מחמירים, אבל אם כל אחת פחות מכשיעור ונצטרפו בכלי, אף הב"ח היה מודה שמהני לדין אוכל והולך.

המקור חיים

אמנם המקור חיים בביאורים שם ס"ק א', חולק על פירוש כל אחרונים אלו בדברי הב"י, וסובר שגם כוונת הב"י הוא כהדרכי משה. ז"ל, ומה שכתב הבית יוסף על דברי המרדכי, דמיירי שלא נצטרפו המצות בסל אחד, הכונה שלא היו צריכין לצירוף סל, שהיה בכל עיסה שיעור חלה. ולא בא למעט רק אם היו צריכין לצרף סל, כגון שלא היה בכל עיסה שיעור חלה, ולא בא להם חיוב רק על ידי צירוף סל, דאז מותר לאכול על סמך מצה אחת ששיירו, כמו שכתב הט"ז בס"ק (י"ב) [ג], וגם בזה חולק החק יעקב על הט"ז עיין שם, עכ"ל. המקור חיים שם לא מביא את דברי הדרכי משה וב"ח ופירושם בב"י, אבל כותב מהלך בדברי הב"י, שמשווה שיטת הב"י עם שיטת הדרכי משה וב"ח. וכדפירש שכל כוונת הב"י, הוא לומר שהם מדברים היכא שלא היה צריך לצירוף סל כדי לחייבם בחלה, שהיה בהם כדי שיעור. אבל אילו היו פחותים מכשיעור והיו צריכין לצירוף סל, אז באמת לא היה צריך לעשות שום עצה, שהיה מותר לאכול הכל חוץ ממקצת חד מהעיסות. זה שכתב שהחק יעקב פליג אף בזה יבואר בסמוך.

והמקור חיים בהחידושים שם ס"ק ו', פוסק שאם היה בכל עיסה שיעור חלה, ושכח להפריש חלה קודם יום טוב, אז צריך לשייר מכל אחד, או לאפות עיסה חדשה. ומסיק ז"ל, ואפילו נצטרפו כל המצות בכלי אחד קודם יום טוב, צריך לעשות תקנה זו, ועיין ביאורים ס"ק א', עכ"ל. אבל תולה את דין זה כנ"ל בתנאי שהיה בכל אחד שיעור, אבל אינו מביא להלכה שיטת החק יעקב שאף אם היה פחות מכשיעור צריך לשייר מכל אחד. אם כן משמעות דבריו בהחידושים להכריע כהט"ז, שבענין זה אמרינן ששפיר מצטרפין לעיסה אחד, אף לענין אוכל והולך, וככל הני רבוותא דלעיל שסוברים הכי. אם כן תימא על המשנה ברורה שבשער הציון שם ס"ק כג', כתב שמשמעות המקור חיים הוא כהחק יעקב. ולכאורה כוונת המשנה ברורה הוא מדבריו בביאורים דכנ"ל אחר שפירש דברי הב"י וכתב שכן גם סבר הט"ז, היסק, וגם בזה חולק החק יעקב על הט"ז, שיש בזה משמעות שמצדד כהחק יעקב. אבל לכאורה כיון שבדבריו בחידושים שהם סיכום ההלכות שיצאו מהביאורים, לא מביא שיטת החק יעקב, ואדרבה

משמעות דבריו כנ"ל דלא כוותיה, יכריע שאף כוונתו בביאורים לא היה להכריע כהחק יעקב. ורק שהביא שהחק יעקב חולק, ובא רק לחזק פסקו כנגד הפרי חדש שרצה לומר שהב"י היתר אף אם היה כשיעור. לכן מביא שזה בודאי אינו, שאין לומר שכך כוונת הב"י, אלא די לומר שמיקל היכא שהיה פחות מכשיעור, שאף בזה לא כולי עלמא מודי.

החק יעקב

החק יעקב שם ס"ק ו', כנ"ל במקור חיים, חולק על הב"י וגם על הדרכי משה והב"ח, וסובר שאף בעיסות פחות מכשיעור אינם מצטרפים בסל לעיסה אחת, לענין הדין של אוכל והולך. ז"ל, וכו', דאף על גב דקיימא לן [בכורות כז, א] חלת חוצה לארץ אוכל והולך, ואחר כך מפריש. היינו בעיסה שנילושה יחד והיתה כבר מחוברת, הקילו בחלת חוצה לארץ דלא בעינן לפרוש מן המוקף, רק אוכל והולך ואחר כך מפריש, מה שאין כן כאן. וכן הוא לשון התוספות פרק קמא דנדה דף ז' ע"א סוף ד"ה ומקפת, ע"ש. ומשמע שם מהתוספות אלו, דאפילו בשני עיסות שבכל אחד היה כשיעור, אם רוצה להפריש אחת על כולן בעינן הקפה אף בחלת חוצה לארץ, דלא אמר שמואל אוכל והולך אלא בעיסה אחת שנתחייב בחלה, וכן כתב הב"ח בס"ק ד' [ד"ה ומ"ש ואפילו], עכ"ל.

החק יעקב מתחיל לבאר ששיטתו שדין חלת חוץ לארץ אוכל והולך הוא דוקא בעיסה, שנילושה יחד והיתה כבר מחוברת, שהוא לשון התוס' בנדה, וכדכתב שראיתו מלשון התוס' נדה. וכבר הארכנו לעיל בהביאנו את לשון הראשונים בזה, אם זה ראייה מוכרחת או לא, וגם הארכנו בלשון סמ"ג שממנו ניקח לשון הרמ"א שמשמעותו שהעיקר אם בא לידי חיוב חלה כאחת או לא, עיין לעיל בכל זה. אם כן מדסבר החק יעקב שיש דיוק חזק מלשון התוס' נדה שדוקא לגבי עיסה שנילושה ומחוברת מתחילה נאמר הדין של אוכל והולך, אף בשני עיסות פחותים מכשיעור שנצטרפו בכלי, יוצא שיסבור שלא נאמר הדין של אוכל והולך על שניהם כאחד.

אבל המשך לשונו תמוה לי, שכתב, ומשמע שם מהתוספות אלו, דאפילו בשני עיסות שבכל אחד היה כשיעור, אם רוצה להפריש אחת על כולן בעינן הקפה, וכו', ולכאורה הלשון, "אפילו", הוא תמוה. דאדרבה נתבאר לעיל דהרבה פוסקים סוברים שדוקא לגבי פחות מכשיעור שנצטרף לכשיעור שם אמרינן אוכל והולך על כולם, אבל לגבי שני עיסות כשיעור, אין אומרים אוכל והולך על כולם. אם כן איפכא מסתברא, שהיה לחק יעקב לומר שמשמעות התוס' אלו דאפילו שני עיסות פחותים מכשיעור, אם רוצה להפריש אחת על כולן בעינן הקפה. שזה חידוש הרבה יותר גדולה מאם כל אחד כשיעור, שבענין זה, לענין חיוב חלה נצטרפו העיסות ליעשות עיסה אחת, ועדיין אנו אומרים שלא נעשו עיסה אחת לענין הדין של אוכל והולך. ותימה זו היא גם על המשנה ברורה שהביא לשון החק יעקב בזה באו"ח שם בס"ק ו', עיי"ש, וצ"ע.

תירוצ' הקושא על הב"י אם מהני צירוף למה לי עצות אחרות

עד כאן הבאנו דברי הפוסקים בפירושם את דברי הב"י ואם סברו כוותיה או לא. אבל עדיין צריך לבאר התימה היוצא מדברי הב"י לדברי כל האחרונים דלעיל (שהמה כל הנ"ל חוץ מהמקור חיים), שפירשו כוונת הב"י על עיסות שהם כשיעור, ושאף בהם נאמר שצירוף סל עושה שהם נחשבים כעיסה אחת. התימה הוא כנ"ל, שאם מהני צירוף סל לעשות העיסות כאחת, למה צריך עצות אחרות מה לעשות אם שכח להפריש קודם יום טוב, רק צריך לצרף בסל, ושוב אפשר לאכול הכל חוץ ממקצת ולהפריש למחר. ועוד שבעצה השנית משמעות דבריהם ז"ל, שצריך גם לצרף העיסה החדשה בסל אם שאר העיסות, אם כן יותר תמוה, אחר שבלאו הכי מצרף העיסות בסל, למה לי העיסה החדשה בכלל.

תירוץ הפרי חדש

לתרץ זאת הפרי חדש שאסור לצרף בסל ביום טוב, שהוי כמתקנן שעד שצרפן היה אסור לאכול הכל, ועכשיו מותר. ז"ל, דכי היכי דלא מצי לאפרושי חלה ביום טוב, הכי נמי לא מצינו לצרופי בסל, דהא הוי מתקן. שהרי אינו יכול לאכול בלא צירוף, ועוד שהרי למחר מצי לאפרושי בלא מוקף. וגדולה מזה כתב הטור בשם רש"י [הובא ברא"ש ביצה פ"א סימן יג] בסימן תק"ו ואפילו מה שאוכל ומשייר החלה הוי בכלל אין מגביהים תרומות ומעשרות. ואף על גב דלא קיימא לן הכי, שאני התם משום דלא עביד מעשה, אבל הכא דעביד מעשה, דמצרף בסל פשיטא דאסיר. ושמא יש לומר, דכוונת הב"י היתה, דמיירי בשלא נצטרפו העיסות בסל מערב יום טוב, אבל כשנצטרפו העיסות בסל מערב יום טוב, הוה ליה כאילו עירסן יחד מתחילה, ויכול לאכול ואחר כך מפריש, ולא בעי מוקף, זה נראה לי בכוונת הרב ב"י ז"ל ודוק, עכ"ל.

תירוץ הבית מאיר

הבית מאיר הנ"ל נראה כמסכים לדברי הפרי חדש בזה, אף שמתחילה כשמביא סברא זו כתב בסוגרים לפקפק עליה עיי"ש, אבל אחר כך כתב ז"ל, ואני אומר לדבריו, לא מוכרח לפרש הב"י רק מעיי"ט מה שלא נזכר בלשונו, אלא כונתו היינו בשלא נצטרפו בסל אף ב"ט, ממילא, בלא כונתו לצירוף, דזה באמת אפשר דאסור ב"ט. ולהכי לא הזכירו תוס' תקנה זו למיעבד בכיון, אבל בנצטרפו ממילא, י"ל דכ"ע מודים לסברת הרשב"א, דע"י הצירוף נעשה כאילו עירסן יחד מתחילה, והוי כעיסה אחד דאוכל והולך, עכ"ל.

המקור חיים חולק מחמת קושיא זה

אבל המקור חיים בביאורים שם פליג על הפרי חדש בזה, שהקשה עליו ז"ל, ותמוהין דבריו, דא"כ האיך כתבו התוס' והמרדכי ללוש עיסה קטנה, ולצרף כל המצות עם אותה העיסה, ולדברי הפרי חדש האסור לצרף משום דהוי כמתקן. אלא ודאי דאין בזה שום איסור, דעיקר האיסור אינו רק על הקריאה שם חלה ביום טוב, עכ"ל. ולכאורה הוא קושיא עצומה על הפרי חדש. אלא שזה שכתב בקושייתו, "ללוש עיסה קטנה", תמוה שמבואר בפרי חדש שלמד כוונת המרדכי שיעשה עיסה כשיעור חלה. ואף שלפי זה אין צריך צירוף סל לחייב העיסה החדשה, עדיין הקושיא במקומו עומדת שכתבו המרדכי והתוס' שאחר שיעשה עיסה חדשה יצרפם, ואם כן קשיא מאחר שמצרפם למה לי עוד עיסה חדשה. ולכאורה צריך לומר שהפרי חדש למד כוונת ולצרפם שבדברי המרדכי ותוס', שלא כיונו לצירוף כלי, שכיון שיש כשיעור לא צריך צירוף כלי. אלא כוונתם לצרפם לפניו כדי שיפריש מן המוקף. ולפי זה סברו גם התוס' בביצה כהרא"ש שלא צריך צירוף סל למוקף.

מהלך המגן אלף

המגן אלף שם אף שכנ"ל למד כהפרי חדש שמועיל צירוף סל אף שהיעסות כשיעור, גם כן פליג עליה במה דסבר שיש איסור לצרף העיסות ביום טוב. ולפי זה חזר הקושיא למה צריך לעשות עיסה חדשה ביום טוב, די לצרפם בסל. לתרץ זאת המגן אלף דחה המשמעות הפשוטה של התוס', ופירש שבאמת לא צריך לזה. ז"ל, ומה שכתבו התוס' שילוש עיסה אחרת ויצרפם, היינו לשופרא דמלתא, אם ירצה להפריש ב"ט כמצותה, ולא לשייר. וכ"ש אי תוס' ס"ל הסברא שכתבתי בס"ק הקודם, דבמצות של מצוה יש להחמיר טפי, ומצינן למימר דקאי אפילו על עיסה אחת ששכת, עכ"ל. והדוחק מבואר לדחות המשמעות הפשוטה של התוס' והמרדכי, ולומר שרק נתנו עצות להיכא שבעי להפריש מ"ד.

עד כה הביאנו מחלקות אחרונים בפירוש הב"י, אבל לפי כל דברי האחרונים שהביאנו עד עתה, כולם מודים מיהא שהתוס' והמרדכי דיברו על עיסות שהיה בהם כשיעור, שהיה בהם כבר חיוב מערב יום טוב, ושכח להפריש חלה, כיצד יעשה. אבל הערוך השולחן דרך אחרת לו בפירוש דבריהם. ולפי שכל דבריו תמוהים לי אביא כל לשונו ביו"ד סימן שכ"ה סעיף ח', ויש להסתפק אם צירוף ס"ל עושה ממש כנלוש ביחד אם לאו. ונ"מ במצה, אם נצטרפו כולם בכלי אחת, אם נאמר דהוי כנלוש ביחד, א"כ א"צ להפריש מכל מצה כמ"ש, אלא אוכל כולם ומניח מצה אחת. ובאמת יש מהגדולים הסוברים כן [פר"ח בא"ח שם]. ולפ"ז נצטרך לומר דזה שמבואר בתוס' וראשונים להניח חתיכה מכל מצה, זהו כשלא נצטרפו כולם בכלי אחת, אלא בשני כלים, עכ"ל. הרי היה פשוט להערוך השולחן שהתוס' דיברו על עיסות פחות מכשיעור, ולכן היה קשה לו פירוש הפרי חדש, למה צריך שום עצה אם לא נצטרפו בכלי אין כאן חיוב ואם נצטרפו בכלי גם אין צריך עצה שיכול לאכול הכל ורק ישייר מקצת בסוף. ולכן כתב שצריך לומר לפי מהלך זה שמדובר שלא נצטרפו בכלי אחד אלא בשני כלים, וממילא צריך לשייר מכל כלי, ואין ידוע מאיזה כלים באו המצות ולכן צריך לשייר מכל אחד. ותימה שלא ראה הדרכי משה והב"ח, שכתבו בפירוש שהתוס' ומרדכי על כשיעור דיברו, וכן הוא הפרי חדש עצמו, וכן היה פשוט לכל שאר הני אחרונים, ואיך לא ראה דבריהם.

שוב ממשיך הערוך השולחן שם להביא השיטה השנית ז"ל, או דצירוף סל אינו עושה רק חיוב לחלה, אבל לא חשיב כנלוש ביחד, וצריך לשייר מכל מצה כמ"ש. וכן עיקר לדינא, וראיה ברורה לזה דצירוף סל אינו כלישה ביחד, שהרי בלישה כל המינים מצטרפין זל"ז, ובצירוף סל אינו אלא במינו כמו בנשיכה, כמו שנתבאר, עכ"ל. מבואר מראיית הערוך השולחן שלא יהני צירוף סל, שגם לא יהני נשיכה. שגם בנשיכה קיים אותו חילוק שיש בינה לבין לש העיסה כאחת. וכנ"ל למגן אלף היה פשוט שאם נשכו זה את זה שנעשו כאחת לענין אוכל והולך, אבל להערוך השולחן זה אינו.

הערוך השולחן סיים הסעיף בלשון זה, [גם המק"ח שם סק"א השיג על הפר"ח ע"ש. ומ"ש המגן האלף בסק"ד המה דברים תמוהים ע"ש. ומה שהביא זה מהב"י ליתא כן בב"י, ומ"ש הב"י כשלא נצטרפו, זהו על דברי המרדכי, שכתב התקנה לאפות, ולא תקנת להניח מכל אחת, משום דמיירי כשלא נצטרפו. והעיקר לדינא כהמק"ח, וכמ"ש ומוכח כן בתוס' וכל הראשונים ודו"ק], עכ"ל.

וכמעט כל דבריו בזה תמוהים המה לי העני בדעת, דמה שכתב שהמקור חיים השיג על הפרי חדש, לכאורה רק השיג על זה שהפרי חדש סבר שאף אם כל העיסות כשיעור עדיין מצטרפין. אבל אם הם פחותים מכשיעור וכהבנת הערוך השולחן בתוס', לא השיג, אדרבה פירש כנ"ל שכוונת הב"י לומר שבכי האי גוונא מהני צירוף סל.

מה שכתב שדברי המגן אלף המה דברים תמוהים, לכאורה כוונתו לזה שהוציא המגן אלף את דברי תוס' מפשוטים, ופירש שכוונתם רק אם רוצה להפריש חלה ביום טוב, אף שאין צריך, וזה תימה לדחות פשטות הכוונה, וכמו שהקשינו לעיל, וברוך השם שכיוונו לדעתו הרמה.

ומה שכתב לפרש דברי הב"י שקאי רק על דברי המרדכי ולא על התוס', לא הבנתי כוונתו בזה כלל. שאם רצה לומר שהתוס' דיברו שכבר נצטרפו בסל קודם יום טוב, ולכן כתבו תקנה לשייר מכל אחד, שכבר נתחייב בחלה. מה שאין כן המרדכי דיבר כשלא נצטרף קודם יום טוב, ולכן לא כתב העצה לשייר מכל אחד, שאין כאן חיוב שנצטרך לשייר מחמתו. אם כך כוונתו זה תמוה שאם כן למה למרדכי גם העצה לאפות עוד אחת ולצרפו, אין כאן חיוב. ושמא כוונתו שבא הב"י לפרש שהמרדכי לא אמר העצה של התוס', אף שלא חולק עליו, משום שמדבר שלא נצטרף קודם יום טוב, וממילא אין כאן חיוב, ואין

צורך לשייר מכל אחד. אבל כתב תקנה למי שירצה להפריש חלה ביום טוב, כדי שלא יבא לידי תקלה שמא יצטרפו ביום טוב, ויבוא לאכלם בלא להשאיר מכל אחד. אבל אם כן לכאורה תמיהתו על המגן אלף גם תמוה עליו, שאין זה פשטות כוונת המרדכי, אלא פשטות דבריו שצריך לעשות עצה זו, כי כבר נתחייב בחלה ואסור לאכול כל העיסות קודם שיפריש.

ומה שסיים שהעיקר לדינא כהמקור חיים, כבר תמהתי עליו שהמקור חיים פסק שבפחות מכשיעור מצטרף, והוא פוסק שאף בזה אין מצטרף לענין זה.

המשנה ברורה שם בס"ק י', פוסק ז"ל, אם שכח להפריש חלה בעיו"ט, ונזכר ביום טוב, וכו'. אבל אם נצטרפו בכלי קודם יום טוב, או שהיה בכל עיסה שיעור חלה, שאז בא החיוב חלה קודם יום טוב, אסור להפריש חלה ביום טוב, אלא, וכו' [מביא שני העצות של התוס' להלכה, או להשאיר מכל אחד, או לאפות חדש ולצרף עליו], [כג] ואפי' לא היה בכל עיסה כשיעור ונצטרפו כל המצות בכלי אחד קודם יום טוב ג"כ נכון לעשות תקנה זו, עכ"ל. אם כן פוסק היכא שהיה בעיסות או במקצת העיסות כשיעור, צריך לשאר מכל אחד ואחד. אבל אם לא היה כשיעור באף אחד מהעיסות, אז רק נכון לעשות תקנה זו, אבל אינו מעיקר הדין. ומקורו שנכון להחמיר אף בענין זה כתב בשאר הציון ס"ק כג', ז"ל, כן משמע ממקור חיים, ואף דבט"ז מיקל בזה דהוי כעיסה אחת, החק יעקב חולק עליו, עכ"ל. ולעניות דעתי זה גם דבריו תמוהים בזה. חדא, שכבר הראיתי לדעת, שנראה שהמקור חיים לא החמיר כהחק יעקב בזה, וכמשמעות דבריו בחידושים. ועוד שמשמעות דבריו שהט"ז הוא יחיד בזה נגד החק יעקב והמקור חיים. ובאמת זה אינו, שכבר נתבאר שהרבה פוסקים סוברים הכי, המה הב"י, והדרכי משה, והב"ח, והט"ז, והפרי חדש, והדגול מרבבה, והבית מאיר, והמקור חיים, והמגן אלף. ומדובר באיסור דרבנן של חלת חוץ לארץ, והיה נראה שהיה לו לפסוק ככל הני רבוותא נגד החק יעקב, שהוא נראה כדעת יחיד.

אורח חיים סימן תנ"ז סעיף א'

מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה משום חשש חימוץ, ומוטב שימעט בה, לכן טוב לקרב העיסות יחד בשעת הפרשת חלה שישקו זו בזו, דשמא יש בהם שלא היה בה כשיעור. ואם אי אפשר להפריש חלה בעודה עיסה מפני המהירות, יפרישנה אחר אפייה מיד, שיתן כל המצות בסל והסל מצרפם לחלה

החק יעקב הנ"ל מביא ראיה לשיטתו שלא מהני צירוף סל לגבי הדין של אוכל והולך, מזה שפסק השולחן ערוך להפריש מיד. שלכאורה לא היה צריך להפריש מיד כיון שמדובר בחלת חוץ לארץ, והיה די להפריש בסוף קודם שיאכל כל המצות, ישאר קצת ויפריש. אלא שמשמעות השולחן ערוך שמדבר שעשו עיסות הרבה והיה בהם שהיו כשיעור, או לפחות יש לספק שהיו כשיעור. אם כן רק מוכח מדיוק זה שלגבי שני עיסות שהיו כשיעור, לא נאמר אוכל והולך, ולא לגבי שני עיסות שידוע שהיו פחות מכשיעור. וכנ"ל החק יעקב סובר שאין חילוק בזה אלא שבין היו כשיעור ובין היו פחותים מכשיעור אין צירוף סל מהני לגבי הדין של אוכל והולך.

אבל המשנה ברורה כנ"ל בס"ק י' מחלק ביניהם, שבפחות מכשיעור סובר שמעיקר הדין מהני, ולכן כנ"ל פסק שרק נכון לעשות העצות הנ"ל של התוס'. אם כן דבריו שבס"ק ו' שם המה קצת סותרים לדבריו שבס"ק י'. שבס"ק ו' מביא דברי החק יעקב לבאר הלשון של מיד של השולחן ערוך. ז"ל, אחר אפייה מיד שיתן וכו'. ואף בחלת חו"ל כן, ואף על גב דבחלת חו"ל דאוכל והולך ומשייר קצת לחלה, [ח (חק יעקב)] היינו בעיסה אחת גדולה, אף על גב שנתחלקה אח"כ לכמה ככרות, כיון שתחלתן היו מחוברין מעיסה אחת, הקילו בחו"ל דלא בעינן מוקף ומחובר בשעת הפרשה.

משא"כ כאן שהם מעיסות מחולקות, אף שהיו מונחים פ"א בסל, מ"מ לא הוי כחיבור גמור להקל לאכול קודם הפרשה. ואפילו אם היה בכל עיסה כשיעור חלה ג"כ בעינן שיהיה מן המוקף בשעת הפרשה, כיון שאינם מעיסה אחת וכמ"ש ביו"ד סי' שכ"ג ס"א בהג"ה, עכ"ל. מדהעתיק סיום דברי החק יעקב, שאפילו אם היו כשיעור גם כן נאמר דין זה, משמע שעד כה היה מדבר על פחות מכשיעור. ואם כן זה סותר למה שפוסק בס"ק י', ששם פוסק שרק נכון לעשות זאת, וכאן אין משמעות לשונו שהוא רק חומרא בעלמא, אלא משמע שהוא מעיקר הדין. והיה לו לבאר שכאן שמדובר שגם היו עיסות כשיעור להכי פוסק שצריך להפריש מיד, דאילו היה בודאי פחותים מכשיעור, רק נכון לעשות זאת.

סוף דבר הכל נשמע כפי הנראה מדברי גדולי הפוסקים היה נראה שיש להקל אם כל אחד מהעיסות הם פחות מכשיעור, אבל מה אעשה שעומד כנגדי גדולי פוסקים האחרונים, המשנה ברורה והערוך השולחן, שמכריעים שצריך לשייר מכל אחד. אולם זה נוכל לומר שנראה להכריע כהמשנה ברורה בזה, שהוא רק נכון להחמיר, ולא כהערוך השולחן שסבר שהוא כך עיקר לדינא. וממילא היכא שהוא שעת הדחק, היה נראה שיש להקל, בענין זה.